

A.-M. V. proti Finsku, rozhodnutí ze dne 23. 3. 2017

Stěžovatel: A.-M. V.

Žalovaný stát: Finsko

Číslo stížnosti: 53251/13

Datum: 23.03.2017

Článek Úmluvy: čl. 2 Protokolu č. 4
čl. 8

Rozhodovací formace: Senát

Soud: Evropský soud pro lidská práva

Hesla: mentální postižení, poručnictví, práva osob s postižením, sebeurčení, soukromý život, svéprávnost

Český právní řád: čl. 17 Listiny základních práv a svobod

Významnost: 2

Autorský komentář:

Předkládané rozhodnutí může sloužit jako ukázka „dobré praxe“, neboť ve věci stěžovatele nebylo shledáno porušení čl. 8 Úmluvy. Jedná se přitom o věc značně citlivou, protože národní soud musel pečlivě vyvážit dlouhodobou a neochvějnou vůli stěžovatele pobývat v místě, kde se nacházejí osoby, k nimž má silnou citovou vazbu, oproti přání stěžovatele protichůdnému požadavku na ochranu zdraví a blaha stěžovatele, prezentovaného jeho poručníkem. Národnímu soudu se podařilo najít rovnováhu mezi respektováním důstojnosti a sebeurčením jednotlivce na straně jedné a nezbytností jeho ochrany a zajištění jeho zájmů na straně druhé, což je zásadní zejména v situaci, kdy stěžovatele jeho jedinečné charakteristiky nebo poměry staví do zvlášť zranitelné pozice. Toho bylo dosaženo poskytnutím efektivních záruk proti zneužití, tak jak to vyžadují mezinárodní lidskoprávní závazky, zajišťující, že stěžovatelova práva, vůle a přání byly vzaty v úvahu. Stěžovatel byl zapojen do všech fází rozhodování; byl osobně slyšen a mohl vyjádřit svá přání. Zásah byl proporcionální a přizpůsobený stěžovatelovým okolnostem a byl přezkoumán kompetentními, nezávislými a nestrannými soudy. Opatření byla také souladná se sledovaným legitimním cílem, jímž byla ochrana zdraví stěžovatele a v širším smyslu jeho blaha. V poměrech České republiky přichází jmenování poručníka v úvahu v případech předvídaných v ustanovení § 878 odst. 2 o. z., přičemž postup aprobovaný Soudem dopadá jak na poručníka obmyšleného rodiči či jmenovaného soudem, tak veřejného poručníka (ustanovení § 929 o. z.), jak tomu bylo i v přezkoumávané věci. Za povšimnutí rovněž stojí průběžné používání spojení „nejlepšího zájmu“ (best interest) poručence, což je termín, který česká právní doktrína vyhrazuje pro oblast dotčenou Úmluvou o právech dítěte, nikoliv pro osoby s postižením, jakkoliv tyto oblasti jsou a mohou být prostupné.

SKUTKOVÝ STAV

Stěžovatelem je mentálně postižený muž, který byl v roce 2001 umístěn do pěstounské péče. V roce 2006 se pěstounská rodina i se stěžovatelem a jeho bratry přestěhovala na sever Finska, aniž by k tomu měla svolení orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Poté, co pěstounská rodina přijala další rozhodnutí ohledně dětí bez předchozího svolení příslušných orgánů, byl stěžovatel z rodiny v roce 2007 odebrán a umístěn do domova pro děti s postižením v jeho rodném městě na jihu Finska. V červenci 2008 se stěžovatel stal plnoletým.

V listopadu 2008 mu byla jmenována poručnice pro záležitosti vyjma těch, které se dotýkají přímo jeho osoby. O těch mohl nadále svobodně rozhodovat sám. V prosinci 2008 orgány sociální péče podaly návrh, aby byl stěžovateli ustanoven poručník také pro záležitosti dotýkající se jeho osoby. Stěžovatel proti tomuto návrhu nic nenamítal.

V lednu 2009 odvezli jeho bývalí pěstouni stěžovatele na sever Finska s odůvodněním, že stěžovatel se sám rozhodl, že chce bydlet s nimi. Následující den policie proti jeho vůli stěžovatele odvedla a byl umístěn v jeho rodném městě v domově pro mentálně postižené dospělé.

V červnu 2009 okresní soud jmenoval stěžovateli poručnici pro záležitosti týkající se jeho majetku a financí a pro záležitosti týkající se jeho osoby, a to v rozsahu, v jakém stěžovatel sám nebyl schopen pochopit jejich význam. Jeho poručnicí se stala zaměstnankyně místní kanceláře veřejné právní pomoci. V únoru roku 2011 po shlednutí posudku psychologa dospěla jeho poručnice k závěru, že navzdory vyjádřené vůli stěžovatele by bylo v jeho nejlepším zájmu, aby žil ve svém rodném městě. Stěžovatel však měl možnost jezdit ke svým bývalým pěstounům na prázdniny.

V dubnu 2011 stěžovatel podal návrh k okresnímu soudu, aby došlo ke změně v osobě jeho poručnice, pokud jde o záležitosti týkající se jeho pobytu a vzdělání. Okresní soud vyslechl jeho poručnici, jeho bývalou pěstounku, jeho bratra a dva pracovníky domova, kde žil a zamítl jeho žádost. Soud uvedl, že z výpovědi poručnice vyplynulo, že se stěžovatelem jeho plán přestěhovat se probírala a že neshledala, že by byl v jeho nejlepším zájmu. Dále své rozhodnutí založil též na okolnostech, pro které byl stěžovatel jako nezletilý z pěstounské rodiny odebrán, na znaleckém posudku, podle kterého rozhodovací schopnosti stěžovatele odpovídaly schopnostem 6-9letého dítěte a na dalších důkazech, z nichž vyplynulo, že stěžovatel byl ve svém rodném městě spokojený, svému rozhodnutí nerozuměl a pravděpodobně byl ovlivněn svou bývalou pěstounkou. Stěžovatelův stav se zlepšoval, byl schopen pracovat a samostatně se pohybovat po městě na kole, ve městě měl práci, koníčky a možnosti vzdělání a také přátele a příbuzné, tedy možnosti, které by po přestěhování ztratil.

Odvolací soud rozhodnutí soudu prvního stupně potvrdil a ztotožnil se se závěry dosaženými soudem prvního stupně. Stěžovatel rozhodnutí napadl u Nejvyššího soudu, který však jeho dovolání odmítl.

V současnosti stěžovatel stále žije ve svém rodném městě v samostatném bytě a pracuje na plný úvazek. Stěžovatelův bývalý pěstoun zemřel, se svou bývalou pěstounkou je však stěžovatel nadále v kontaktu. Stěžovatel uvedl, že o svém stěhování již nadále nemluví, neboť dospěl k závěru, že to nemá smysl, protože pochopil, že rozhodnutí sociálních orgánů nezvrátí, ale jeho pravým přáním údajně je stále žít blízko své pěstounky.

PRÁVNÍ POSOUZENÍ

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatel s odkazem na čl. 8 Úmluvy namítal, že poté co se rozhodl přestěhovat na sever Finska, aby mohl bydlet se svými bývalými pěstouny, byly pravomoci jeho poručnice rozšířeny natolik, že zahrnovaly otázky týkající se jeho osoby. Jeho přání nebyla respektována a nebylo možné se domoci

nahrazení poručnice pro věci týkající se jeho místa bydliště a jeho vzdělání, přestože v ni ztratil důvěru. Všechna tato opatření znamenala porušení jeho práva na respektování soukromého a rodinného života.

Článek 8 Úmluvy stanoví, že:

„1. Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.

Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“

Vláda tento argument popřela.

Přípustnost

Vláda vnesla několik předběžných námitek. Zaprvé uvedla, že stěžovatel sice žil po dobu jednoho roku na severu Finska, nicméně ve svém domovském městě strávil více než osm a půl roku. Po dlouhou dobu vůbec nevznesl návrh, že by se chtěl ze svého domovského města odstěhovat. Neexistuje žádná záruka, že by změna poručnice vedla k jinému výsledku, pokud jde o rozhodnutí o místě stěžovatelova pobytu, neboť i jiný poručník by byl povinen chránit jeho nejlepší zájem. Stěžovatelova tvrzení jsou tedy zcela hypotetická. Proto také stěžovatel nemůže být, alespoň tedy již nyní ne, považován za oběť ve smyslu čl. 34 Úmluvy. Jeho stížnost je tedy *ratione materiae* neslučitelná s ustanoveními Úmluvy nebo protokolů k ní, a měla by být proto prohlášena za nepřijatelnou ve smyslu ustanovení čl. 35 odst. 3 písm. a) a odst. 4 Úmluvy.

Zadruhé vláda tvrdila, že stěžovatel neodůvodnil žádnou újmu, kterou měl údajně utrpět v důsledku tvrzených porušení. Proto by tato stížnost měla být prohlášena za nepřijatelnou podle čl. 35 odst. 3 písm. b) a odst. 4 Úmluvy.

Zatřetí vláda tvrdila, že stěžovatel nevyčerpal domácí prostředky nápravy, které měl k dispozici proti rozhodnutí o jeho znovupřesídlení do jeho domovského města dne 31. 7. 2007. Nenapadl ani rozhodnutí ze dne 4. 11. 2008 a ze dne 18. 6. 2009 o ustanovení poručnice. Stížnost by proto měla být prohlášena za nepřijatelnou pro nevyčerpání domácích prostředků nápravy podle čl. 35 odst. 1 a 4 Úmluvy.

Vláda zdůraznila, že v každém případě byla stížnost podána až po uplynutí šesti měsíců od tvrzených porušení, ke kterým mělo dojít rozhodnutími ve dnech 31. 7. 2007, 4. 11. 2008 a 18. 6. 2009. Stížnost by proto měla být prohlášena za nepřijatelnou podle čl. 35 odst. 1 a 4 Úmluvy.

Stěžovatel tvrdil, že je stále ještě obětí. Byl donucen zůstat ve svém domovském městě po dobu posledních devíti let proti jeho vlastní vůli. Tato situace nemůže být ospravedlněna odkazem na skutečnost, že již trvá po několik let. Opakovaně sděloval svému právníkovi, že si přeje žít se svou bývalou pěstunkou, neboť ji považoval za svou matku. Je sice pravda, že i jiný poručník mohl odmítnout udělit stěžovateli povolení k přestěhování, to považoval nicméně za nepravděpodobné. Stěžovatel je stále obětí, neboť má stále tutéž poručnici.

Stěžovatel dále tvrdil, že je evidentní, že utrpěl závažnou újmu. Nic nemůže odčinit roky sdíleného života s jeho bývalou pěstunkou, které propásl. Měl by mít možnost žít tam, kde si přeje; jde o otázku základních lidských práv. Orgány sociální péče a osoby, které by na něj mohly dohlížet, byly také na jiných místech, ať už žil kdekoliv.

Stěžovatel také uvedl, že pro něj nebylo možné vyčerpát vnitrostátní prostředky nápravy proti vládou citovaným rozhodnutím, neboť v letech 2007–2009 byl bez právní pomoci. Sám přitom nebyl schopen tyto opravné prostředky uplatnit. Nicméně pokud jde o napadená řízení, jeho stížnost byla podána u Soudu v šestiměsíční lhůtě, a je proto přípustná.

Soud poznamenává, že strany se neshodují na tom, zda je stěžovatel stále ještě obětí. Přestože stěžovatel žil v domovském městě po dobu více než devět let, po celou dobu vyjadřoval své přání žít se svou bývalou pěstovankou. Jelikož se postoj stěžovatele ani jeho poručnice po celou dobu nezměnil, musí na stěžovatele být stále pohlíženo jako na oběť ve smyslu ustanovení čl. 34 Úmluvy. Soud dále neshledal, že by stěžovatel, s přihlédnutím k předmětu řízení i okolnostem případu, dostatečně zdůvodnil utrpěnou újmu.

Vláda dále namítala, že stěžovatel nevyčerpal vnitrostátní prostředky nápravy, které měl k dispozici proti rozhodnutím ze dnů 31. 7. 2007, 4. 11. 2008 a 18. 6. 2009. Nicméně žádné z těchto rozhodnutí nebylo napadeno projednávanou stížností, která se týká výhradně řízení zahájeného dne 8. 4. 2001 návrhem stěžovatele podaným u okresního soudu, v němž žádal o zproštění pravomocí jeho poručnice, pokud jde o rozhodování o místě jeho pobytu a o jeho vzdělání. Ze stejného důvodu není relevantní argument vlády ohledně nedodržení šestiměsíční lhůty pro podání stížnosti, neboť se tento argument nedotýká napadeného řízení. Soud shledal, že vláda nenamítala, že by byla opožděná stížnost stěžovatele proti napadenému řízení.

Z těchto důvodů Soud odmítl předběžné námitky vlády a uzavřel, že stěžovatelova stížnost podle čl. 8 Úmluvy není zjevně neopodstatněná ve smyslu čl. 35 odst. 3 písm. a) Úmluvy. Dále uvedl, že není nepřijatelná ani z jiných důvodů. Musí být proto prohlášena za přijatelnou.

Ve věci samé

Podání stran

a) Stěžovatel

Stěžovatel poukázal na to, že nikdy nepopíral potřebu, aby mu byl ustanoven poručník, protože chápal, že tím mohlo být předejito závažné újmě. To však neznamená, že by někdo měl mít pravomoc zabránit mu v přestěhování do jiného okresu, protože to pro něj žádné nebezpečí nepředstavovalo. Podle travuax préparatoires k zákonu o opatrovnictví, předním hlediskem musí být zajištění možnosti opatrovance v co nejširší míře participovat na rozhodování.

V projednávané věci se jednalo o otázku práva stěžovatele na respektování jeho soukromého a rodinného života a došlo k jednoznačnému zásahu do těchto jeho práv. Takový zásah nebyl nezbytný v demokratické společnosti, neboť byl v rozporu se samotnou podstatou rovnosti a demokracie. Z toho důvodu došlo z porušení čl. 8 Úmluvy.

b) Vláda

Vláda uvedla, že stěžovatel nepopíral potřebnost poručníka v jeho případě. Je samotnou podstatou postavení poručníka, že není vázán vyjádřenou vůlí poručence, ale musí rozhodovat v jeho zájmu. V opačném případě by jeho ustanovení postrádalo smysl. Částečné zbavení funkce poručníka stěžovatele by nebylo pro jeho právo na respektování soukromého nebo rodinného života rozhodné. Proto k žádnému reálnému zásahu do práv stěžovatele nedošlo.

Pokud by však byl Soud jiného názoru, takový zásah by byl plně v souladu s finským právem, zejména s odstavci 8, 29, 37, 42 a 43 zákona o opatrovnictví a sledoval by legitimní cíl, jímž je ochrana zdraví stěžovatele, stejně jako práva a svobody druhých. Tvrzený zásah byl také nezbytný v demokratické

společnosti s přihlédnutím k širokému prostoru pro uvážení ponechanému státům. Proto nedošlo k porušení čl. 8 Úmluvy.

c) Podání třetí strany

Centrum pro práva mentálně postižených uvedlo, že státy mají povinnost zajistit, aby vůle a preference osob s postižením byly vždy respektovány a nemohou být překonány nebo ignorovány paternalistickým rozhodováním „v nejlepším zájmu“. Vůle a preference vyjádřené osobami s postižením ve vztahu k jejich rodinným vztahům a jejich právo vybrat si místo svého pobytu musí být respektováno a chráněno, neboť jde o otázky osobní autonomie, nezávislosti, důstojnosti a seberozvoje a jsou zásadní pro nezávislý život osoby v širší komunitě. Za účelem zajištění ochrany osob s postižením před porušením těchto jejich práv a zajištění efektivního prostředku nápravy v případě, že k takovému porušení dojde, mají státy pozitivní povinnost zavést silné a efektivní záruky, aby zajistily, že právo na výkon svéprávnosti je „prakticky dosažitelné a efektivní“ spíše než „teoretické a iluzorní“.

Východiskem, s ohledem na současné mezinárodní standardy, je, že vůle a přání osoby s postižením, by měly převážet nad ostatními okolnostmi, pokud jde o rozhodnutí, která se této osoby přímo dotýkají. To zřetelně plyne z textu Úmluvy OSN o právech osob se zdravotním postižením. I v právních systémech, které dříve zastávaly přístup rozhodování „v nejlepším zájmu“, dochází k postupnému trendu přikládání většího významu na vůli a přání těchto osob. Je zde tedy zřetelný posun od rozhodování „v nejlepším zájmu“ k „podporovanému rozhodování“.

Centrum uvedlo, že Soud již v mnoha případech dospěl k závěru, že opatrovnický systém je závažným zásahem do práv podle čl. 8 Úmluvy. Článek 8 odst. 2 Úmluvy musí být vykládán způsobem souladným s mezinárodními standardy, máje na paměti mezinárodní uznání důležitosti autonomie a podporovaného rozhodování pro osoby s postižením. Práva garantovaná podle čl. 2 Protokolu č. 4 k Úmluvě jsou úzce propojena s právy podle čl. 8. Okolnosti, za kterých by byl zásah opodstatněný jsou omezené a musí být vykládány restriktivně. Osoby s postižením potřebují mít možnost vybrat si, kde a s kým budou žít a musí jim být dána příležitost žít nezávisle v komunitě podle jejich výběru a v rovnosti s ostatními.

Hodnocení Soudu

a) Předběžné otázky

Soud shledal, že rozhodnou je v projednávané věci otázka týkající se odmítnutí domácích orgánů povolit částečnou změnu ve jmenování poručníka stěžovatele, o niž požádal s cílem moci se svobodně rozhodnout, kde a s kým bude žít. Soud musí posoudit tuto věc ve světle obecných principů zásahů státních orgánů do soukromého a rodinného života jednotlivců zaručeného čl. 8 Úmluvy a vzít zároveň v úvahu principy pozitivních závazků státu, zejména pak těch, které se týkají ochrany zvláště zranitelných osob. Soud uvádí, že stěžovatel nenamítal ve své stížnosti porušení čl. 14 Úmluvy. Nicméně s ohledem na povahu stěžovatelovy stížnosti podle čl. 8, která byla podána mentálně postiženým mladým mužem, musí Soud vzít v úvahu specifický kontext jejího přezkumu s přihlédnutím k požadavku na nediskriminování, máje na paměti, že diskriminační zacházení může spočívat v odlišném zacházení s osobami ve srovnatelné situaci bez objektivního a rozumného důvodu nebo v nečinění, bez objektivního a rozumného důvodu, rozdílu mezi osobami, jejichž situace srovnatelná není (viz *Thlimmenos proti Řecku* [VS], 6. 4. 2000, č. 34369/97, § 44).

b) Rekapitulace obecných principů

Soud vyzdvihuje, že smyslem čl. 8 je v podstatě ochrana jednotlivce proti arbitrárním zásahům

veřejných orgánů. Jakýkoliv zásah do práv chráněných tímto článkem musí, aby byl přípustný, naplnit podmínky stanovené v odst. 2 čl. 8, pokud jde o zákonnost a potřebnost, včetně požadavků na legitimní cíl a proporcionalitu.

Nicméně čl. 8 nezavazuje státy pouze k tomu, aby se zdržely takových zásahů; vedle tohoto primárního negativního závazku vyplývají z efektivního respektování soukromého a rodinného života také pozitivní závazky. Tyto závazky mohou zahrnovat přijetí opatření k zajištění respektování soukromého života také ve vztazích mezi jednotlivci (viz *Söderman proti Švédsku* [VS], 12. 11. 2013, č. 5786/08, § 78; a *Airey proti Irsku*, 9. 10. 1979, č. 6289/73, § 32). Principy aplikovatelné na posouzení pozitivních a negativních závazků státu podle Úmluvy jsou obdobné. Pozornost musí být věnována spravedlivé rovnováze mezi protichůdnými zájmy, cíle vyjmenované v druhém odstavci čl. 8 mají jistý význam (viz *Hämäläinen proti Finsku* [VS], 16. 7. 2014, č. 37359/09, § 65; a *Dubská a Krejzová proti České republice* [VS], 15. 11. 2016, č. 28859/11 a 28473/12, § 165). Pozitivní závazky mohou také vyžadovat opatření určená ke speciální ochraně osob, které jsou ve zvlášť zranitelné pozici (viz například *Paposhvili proti Belgii* [VS], 13. 12. 2016, č. 41738/10, § 221).

Stížnost stěžovatele se týká situace, kdy v kontextu svobodné volby místa pobytu byl stěžovatel postaven do odlišného postavení z důvodu jeho mentálního postižení, jeho právo na sebeurčení bylo omezeno cestou pravomocí svěřených jeho poručníci. Pokud jde o tento aspekt případu, Soud připomíná, že diskriminací se myslí odlišné zacházení s osobou v analogické nebo relativně stejné situaci bez objektivního a rozumného důvodu (viz *D. H. a ostatní proti České republice* [VS], 13. 11. 2007, č. 57325/00, § 175; a *Burden proti Spojenému království* [VS], 29. 4. 2008, č. 13378/05, § 60).

Soud dále připomíná své závěry ohledně toho, že pokud dojde k omezení základních práv ve vztahu ke zvlášť zranitelné skupině ve společnosti, která v minulosti byla značně diskriminována, je prostor státu pro uvážení výrazně užší a musí proto existovat velmi závažné důvody pro takové omezení (viz *Kiyutin proti Rusku*, 10. 3. 2011, č. 2700/10, § 63). Důvodem pro tento přístup, který zpochybňuje některé per se kategorizace, je, že tyto skupiny byly historicky předmětem předsudků s dlouhotrvajícími následky, což vyústilo v jejich sociální vyloučení. Takové předsudky mohou vést ke stereotypům v legislativě, které znemožňují individuální posouzení kapacit a potřeb těchto osob (viz *Alajos Kiss proti Maďarsku*, 20. 5. 2010, č. 38832/06, § 42). V minulosti Soud identifikoval množství zranitelných skupin, které trpěly odlišným zacházením na základě pohlaví (viz *Abdulaziz Cabales a Balkandali proti Spojenému království*, 28. 5. 1985, § 78; a *Burghartz proti Švýcarsku*, 22. 2. 1994, § 27), sexuální orientace (viz *Schalk a Kopf proti Rakousku*, č. 30141/04, § 97; a *Smith a Grady proti Spojenému království*, č. 33985/96 a 33986/96, § 90), rasy a etnicity (viz *D. H. a ostatní*, cit. výše, § 182; a *Timishev proti Rusku*, č. 55762/00 a 55974/00, § 56), mentálních schopností (viz *Alajos Kiss*, cit. výše, § 42; a *mutatis mutandis*, *Shtukaturov proti Rusku*, č. 44009/05, § 95) nebo postižení (viz *Glor proti Švýcarsku*, č. 13444/04, § 84).

Nadto Soud připomíná svou konsistentní praxi, podle které Soud bere v úvahu relevantní mezinárodní nástroje a zprávy, aby interpretoval záruky stanovené Úmluvou a aby určil, zda existuje společný standard v dotčené oblasti. Je na Soudu, aby rozhodl, které mezinárodní nástroje a zprávy považuje za relevantní a kolik váhy jim přizná (viz *Tanase proti Moldávii* [VS], č. 7/08, § 176; a *Demir a Baykara proti Turecku* [VS], č. 34503/97, § 85–86). V projednávané věci považuje Soud za relevantní Úmluvu OSN o právech osob se zdravotním postižením (viz § 39–41 výše) a přihlíží také k interpretaci Výborem OSN (viz § 42–45 výše) a také k souvisejícím doporučením, rezolucím a strategickým prohlášením přijatým orgány Rady Evropy (viz § 46–48 výše).

c) K zásahu do práv

Soud uvádí, že strany se neshodnou na tom, zda došlo k zásahu do stěžovatelových práv podle čl. 8 Úmluvy.

Soud shledal, že projednávaná věc se dotýká spíše soukromého než rodinného života ve smyslu čl. 8. Článek 8 „zaručuje jedinci sféru, ve které může svobodně usilovat o svůj rozvoj a naplnění jeho osobnosti“ (viz Brüggemann a Scheuten proti Německu, č. 6959/75, § 55; a Shtukaturov, cit. výše, § 83). Článek 8 se dotýká práv zásadní důležitosti pro identitu každého, jeho sebeurčení, fyzické a morální integrity, udržování vztahů s ostatními a stálého a bezpečného místa v komunitě (viz Connor proti Spojenému království, 27. 5. 2004, č. 66746/01, § 82; Pretty proti Spojenému království, č. 2346/02; Christine Goodwin proti Spojenému království [VS], č. 28957/95, § 90; a mutatis mutandis, Gillow proti Spojenému království, 24. 11. 1986, § 55).

V projednávané věci byl stěžovateli ustanoven poručník krátce poté, co dosáhl věku 18 let, tj. před napadeným řízením (viz § 10 a § 12 výše), a ten proti tomuto rozhodnutí nic nenamítal ani jej nezpochybňoval, nepopíral ani potřebnost ustanovení poručníka. Stěžovatelova stížnost ve své podstatě směřuje proti skutečnosti, že v důsledku nevole domácích soudů změnit oprávnění jeho poručníka byl stěžovatel omezen v rozhodování o tom, kde a s kým bude bydlet. Soud proto shledal, že došlo k zásahu do práva stěžovatele na respektování jeho soukromého života podle čl. 8 Úmluvy.

d) K zákonnosti zásahu do práv a legitimitě sledovaného cíle

Aby byl dodržen čl. 8 odst. 2 Úmluvy, k zásahu musí dojít v souladu s právem a musí sledovat legitimní cíl vyjmenovaný v čl. 8 odst. 2 Úmluvy.

Soud shrnuje, že podle vlády měl zásah oporu ve finském právu, konkrétně v odstavcích 8, 29, 37, 42 a 43 zákona o opatrovnictví a že sledoval legitimní cíl, jímž byla ochrana zdraví stěžovatele, jakož i práv a svobody ostatních. Stěžovatel toto nezpochybňuje.

Soud souhlasí se stranami, že zásah měl právní základ v předmětných ustanoveních zákona o opatrovnictví a kvalita tohoto zákona není předmětem sporu. Nadto je legitimním cílem, tak jak je vyjádřen v jeho prvním odstavci, ochrana práv a zájmů osob, které se samy nedokážou postarat o své finanční nebo nefinanční záležitosti s ohledem na jejich nezpůsobilost, nemoc, nepřítomnost nebo z jiného důvodu. Zásah byl tedy jednoznačně odůvodněn jako legitimní, spočívající v ochraně zdraví, a tedy v širším kontextu blaha stěžovatele.

e) K nezbytnosti zásahu v demokratické společnosti

Podle čl. 8 je zásah považován za „nezbytný v demokratické společnosti“ s ohledem na sledovaný legitimní cíl, pokud odpovídá „naléhavé společenské potřebě“ a zejména je-li přiměřený sledovanému legitimnímu cíli. Jakkoliv je úkolem národních orgánů, aby učinily prvotní posouzení nezbytnosti, konečné zhodnocení toho, zda důvody, jimiž je zásah odůvodňován, jsou relevantní a dostatečné, je předmětem přezkumu Soudem v souladu s požadavky Úmluvy (viz mimo jiné Smith a Grady, cit. výše, § 88).

Pokud jde o právní situaci ve stěžovatelově případě, tedy o situaci, kdy bylo přijato opatření, podle kterého nebyl poručník vázán přáním stěžovatele a místo toho měl dát přednost jeho nejlepšímu zájmu, pokud a tehdy, byl-li stěžovatel neschopen rozumět závažnosti určité otázky, Soud připomíná, že je-li hodnocena proporcionalita obecného opatření, Soud musí nejdříve zhodnotit rozhodnutí zákonodárce, která mu předcházela. V souladu s principem subsidiarity, kvalita parlamentního a soudního přezkumu nezbytností takového opatření má zásadní důležitost, včetně prostoru pro uvážení (viz mutatis mutandis, Animal Defenders International proti Spojenému království [VS], č. 48876/08, § 108).

Prostor pro uvážení musí být nevyhnutelně ponechán národním orgánům, které s ohledem na jejich přímý a pokračující kontakt s nejdůležitějšími činiteli mají lepší pozici pro posouzení místních potřeb

a podmínky (viz Maurice proti Francii [VS], č. 11810/03, § 117). Prostor pro uvážení se liší podle povahy práva zaručeného Úmluvou, které je dotčeno, jeho důležitosti pro konkrétního jedince a povahy omezených činností, jakož i povahy cíle sledovaného tímto omezením. Prostor pro uvážení bude spíše užší tehdy, je-li dotčené právo zásadní pro efektivní výkon intimních a klíčových práv jedince (viz například Parrillo proti Itálii [VS], č. 46470/11, § 169; a Dubska a Krejzová, cit. výše, § 178). Jak bylo uvedeno v odst. 73 výše, prostor pro uvážení je také limitován tehdy, pokud je zvláště zranitelná skupina podrobena rozdílnému zacházení na základě charakteristik, které se přímo netýkají okolností případu.

Procesní záruky přístupné jedinci jsou zejména důležité při určení, zda žalovaný stát nepřekročil při přijímání zákonného rámce svůj prostor pro uvážení. Soud musí zejména zkoumat, zda rozhodovací proces, jenž vedl k opatřením, která jsou zásahem do práv, byl spravedlivý a zda zaručoval respekt k zárukám, které jedinci poskytuje čl. 8 (viz Connor, cit. výše, § 83; Buckley, cit. výše, § 76; a Chapman proti Spojenému království [VS], č. 27238/95, § 92).

Pokud jde o projednávanou věc, Soud uvádí, že podle finského práva jmenování poručníka nezahrnuje omezení nebo zbavení svéprávnosti osoby, jíž je poručník ustanoven (viz § 29 výše). Oprávnění poručníka zastupovat poručence zahrnují jeho majetek a finanční záležitosti v rozsahu stanoveném v soudním rozhodnutí o jmenování, nicméně tato oprávnění nevyklučují způsobilost poručenec jednat sám za sebe. Pokud tak jako tomu bylo v projednávané věci, soud výslovně nařídí, že poručník zastupuje poručence také ve věcech dotýkajících se jeho osobnosti, poručník je způsobilý zastupovat poručenec v těchto věcech jen tehdy, není-li poručenec schopen porozumět jejich závažnosti (viz § 30 výše). Pokud jde o okolnosti projednávané věci, zásah do stěžovatelovy svobody vybrat si kde a s kým chce žít, který je důsledkem jmenování a ponechání jeho poručenice, byl závislý na posouzení, zda byl stěžovatel schopen pochopit závažnost toho konkrétního rozhodnutí. Posouzení záviselo na zhodnocení stěžovatelovy mentální kapacity ve spojení se všemi konkrétními aspekty konkrétního rozhodnutí. Soud dále shledal, že Finsko, které nedávno ratifikovalo Úmluvu OSN o právech osob se zdravotním postižením, tak učinilo s tím, že výslovně uvedlo, že není třeba jakkoliv měnit současnou legislativu, aby dostalo svým závazkům plynoucím z této úmluvy (viz Government Bill HE 284/2014 vp., s. 45).

Soud dále shledal, že pokud jde o vytýkané řízení, domácí soudy, poté co vzaly v úvahu svědectví znalce a vyslechly stěžovatele a několik dalších svědků, dospěly k závěru, že stěžovatel byl zjevně neschopen pochopit význam sporné otázky, tedy svého plánu přestěhovat se na jiné místo, aby zde žil se svými dřívějšími pěstouny. Tento svůj závěr soudy založily na důkazech vztahujících se k intelektuální kapacitě stěžovatele, jakož i k jeho současným a předpokládaným podmínkám v případě, že se přestěhuje. V tomto kontextu domácí soudy vyslovily pochybnosti o tom, zda tento plán skutečně představuje stěžovatelovu skutečnou vůli.

Soud připomíná, jak již uvedl v mnoha případech, že proběhlo-li řízení před domácími soudy, není úkolem Soudu nahrazovat jejich skutková zjištění vlastními a obecně platí, že je pouze úkolem domácích soudů hodnotit důkazy (viz mimo jiné Giuliani a Gaggion proti Itálii [VS], 24. 4. 2011, č. 23458/02, § 179–80). Jakkoliv Soud není vázán závěry domácích soudů, za normálních okolností to vyžaduje přesvědčivé důvody, aby se od nich odchýlil (ibid).

V projednávané věci Soud nevidí důvod, aby přezkoumával skutková zjištění domácích soudů. V tomto směru Soud zejména upozorňuje na zjištění, že podle výpovědi znalce byly rozhodovací schopnosti stěžovatele shledány odpovídajícími schopnostem dítěte ve věku 6–9 let. Soud dále shledal, že ze skutkových okolností a zjištění domácích soudů je zjevné, že kromě toho, že stěžovatel dobře znal své bývalé pěstouny, jeho plán přestěhovat se na cizí a odlehlé místo na severu Finska by jinak znamenal radikální změnu životních podmínek stěžovatele (viz § 17 výše).

S ohledem na výše uvedené Soud shledal, že napadené rozhodnutí bylo učiněno v rámci poručnickových oprávnění, která byla založena a na míru nastavena specifickým potřebám stěžovatele a že napadené rozhodnutí bylo přijato na základě konkrétních a pečlivých úvah nad všemi relevantními aspekty této konkrétní situace. Rozhodnutí nebylo založeno na kvalifikování stěžovatele jako osoby s postižením. Naopak rozhodnutí bylo založeno na zjištění, že v tomto konkrétním případě bylo postižení takového druhu, pokud jde o jeho vliv na stěžovatelovy kognitivní dovednosti, že znemožňovalo stěžovateli adekvátně posoudit závažnost a důsledky toho konkrétního rozhodnutí, které si přál přijmout, a proto jeho blaho a zájmy vyžadovaly, aby pravomoci poručníka byly zachovány.

Soud si je vědom toho, že domácí orgány musí v každém jednom případě hledat rovnováhu mezi respektováním důstojnosti a sebeurčením jednotlivce a nezbytností jeho ochrany a zajištění jeho zájmů, zejména pak tehdy, pokud ho jeho jedinečné charakteristiky nebo situace staví do zvlášť zranitelné pozice. Soud shledal, že v projednávané věci byla nalezena rovnováha: existovaly efektivní záruky proti zneužití, tak jak to vyžadují mezinárodní lidskoprávní závazky, které zajistily, že stěžovatelova práva, vůle a přání byly vzaty v úvahu. Stěžovatel byl zapojen do všech fází rozhodování; byl osobně slyšen a mohl vyjádřit svá přání. Zásah byl proporcionální a přizpůsobený stěžovatelovým okolnostem a byl přezkoumán kompetentními, nezávislými a nestrannými soudy. Opatření byla také souladná se sledovaným legitímním cílem, jímž byla ochrana zdraví stěžovatele a v širším smyslu jeho blaha.

Z výše uvedených důvodů Soud shledal, že ve světle zjištění domácích soudů v tomto konkrétním případě bylo napadené rozhodnutí založeno na relevantních a dostatečných důvodech a že odmítnutí provést změny v pravomocech poručníka nebylo neproporcionální sledovanému cíli.

Z těchto důvodů nedošlo v projednávané věci k porušení čl. 8.

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 2 PROTOKOLU Č. 4 K ÚMLUVĚ

Článek 2 Protokolu č. 4 k Úmluvě stanoví:

„1. Každý, kdo se právoplatně zdržuje na území některého státu, má na tomto území právo svobody pohybu a svobody zvolit si místo pobytu.

Každý může svobodně opustit kteroukoli zemi, i svou vlastní.

Žádná omezení nemohou být uvalena na výkon těchto práv kromě těch, která stanoví zákon a jsou nezbytná v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, udržení veřejného pořádku, předcházení zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.

Práva uvedená v odstavci 1 mohou v určitých oblastech podléhat omezením stanoveným podle zákona a odůvodněným veřejným zájmem v demokratické společnosti.“

Na podporu své stížnosti stěžovatel také namítal porušení čl. 2 Protokolu č. 4 k Úmluvě. S ohledem na znění článku, jak je výše uvedeno, a zejména s ohledem na skutečnost, že odstavec 3 tohoto článku je úzce spojen s odstavcem 2 čl. 8 a s ohledem na závěry dosažené ve vztahu k čl. 8 Úmluvy, jak jsou uvedeny výše, Soud nebyl toho názoru, že by posouzení stěžovatelovy stížnosti podle čl. 3 Protokolu č. 4 mohlo vést k jiným závěrům. Proto nedošlo ani k porušení tohoto článku.

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD JEDNOMYSLNĚ

Prohlašuje stížnost za přijatelnou;

Shledává, že nedošlo k porušení čl. 8 Úmluvy;

Shledává, že nedošlo k porušení čl. 2 Protokolu č. 4 k Úmluvě.

(Zpracovali JUDr. Lubomír Ptáček, Ph.D. a Mgr. Martina Grochová)